

Deler av denne artikkelen er trykt i Human-Etisk Forbunds medlemsblad Fri Tanke # 2/2012. Artikkelen er oppdatert 4. mai 2012.

Tekst: Morten Fastvold

Når én fjær blir til ti engler

Prinsesse Märtha Louise og Elisabeth Nordeng driver engleskole og utga vinteren 2012 boka *Englenes hemmeligheter. Deres natur, språk og hvordan du åpner opp for dem* på Cappelen Damm. Her forteller de blant annet at englefjær lå strødd over dem en gang de hadde meditert ute i naturen. Det førte til presseopplag og nok en gang til allmenn harselas. Når pressen også fremstiller Märtha som en åndelighetens frontfigur her til lands, bidrar hun sterkt til å gi åndelighet i det store og hele et dårlig rykte. Det er så pass alvorlig at vi blir nødt til å ta et oppgjør med hennes englelære, hvor useriøs vi enn måtte anse den for å være.

Handler det om tro eller viten?

Når historien om fjærene som lå strødd over prinsessen og makkeren ble latterliggjort, var det fordi folk flest finner det absurd å anta at noe åndelig kan gi seg fysiske utslag i form av fjær. Det fikk en professor i religionsvitenskap, Dag Øistein Endsjø, til å påpeke hvor uvitende vi er blitt om religion generelt. I en kronikk i Aftenposten 21.02.12 skriver han at Märtha føyer seg inn i en lang religiøs tradisjon når hun antar at noe åndelig kan sanses ganske så konkret: «Selv om selve kjernen i den religiøse opplevelsen er referansen til dimensjoner som ikke kan empirisk bekreftes, er nettopp troen på fysiske beviser – slik som Märthas fjær – en sentral forestilling man igjen og igjen finner i religiøse tradisjoner.»

Endsjø anerkjenner ikke nødvendigvis de omtalte fjær som et bevis på englers eksistens. Også han synes å holde det for mulig og sannsynlig at fjærene stammer fra prinsessens dunjakke. Men det går altså an, ut fra en teologisk tankegang, å tro på undere ved at noe åndelig gir seg fysiske utslag. Märtha fortjener følgelig ikke latter når hun antar at en høyst konkret fjær *kan* ha fremkommet av noe så åndelig som en engel.

Dermed blir latteren et uttrykk for en sekulær avstandstaken til den teologiske tradisjon Endsjø minner oss på. Og som dagens teologer toner ned, siden undere og englevisittkort i form av fjær ikke lenger har noen særlig plass i den gjengse forestillingsverden. Folk flest stiller seg i stedet på linje med en annen professor som skal ha tilbudt seg å DNA-teste fjærene, for på et naturvitenskapelig å fastslå deres opphav.

Men hadde siste ord vært sagt hvis dette ble gjort, og fjærene viste seg å stamme fra ei høyst jordisk gås? Ikke nødvendigvis. For heller ikke prinsessen hevder at engler er fysiske skapninger. Dermed kan de heller ikke ha noe DNA. At de like fullt skulle kunne etterlate seg fysiske fjær, blir da et mysterium som det skal mer til enn en DNA-test for å oppklare.

Her beveger vi oss inn i en teologisk diskusjon som nok overskrider det prinsessen og hennes makker er kapable til. Vi kunne trekke inn det kristne transsubstansiasjonsdogmet, som sier at vin og brød under nattverdsritualet omdannes til Jesu blod og legeme. Hadde en professor DNA-testet vinen og brødet før og etter nattverden, for så å vise at DNA-et ikke hadde endret seg en tøddel, ville det blitt oppfattet som irrelevant. Det er ikke nødvendigvis

slik noe åndelig gir seg materielle uttrykk. I stedet fortsetter vinen å være vin og brødet å være brød, biologisk sett – men dette *i tillegg* er blitt til Jesu blod og legeme, på en måte som ikke lar seg stadfeste biologisk. Det blir et rent trosspørsmål, og ingen sak for naturvitenskapelig etterprøving.

Om Märtha og Nordeng på tilsvarende vis hadde argumentert for at fjærene *i tillegg til* å være gåsefjær manifesterte englenes eksistens, blir også dét et rent trosspørsmål. Slik kunne de faktisk ha klart det kunststykket å få én fjær til å bli ti engler, for å vri på et velkjent ordtak. Og da bare for dem som allerede tror på englenes eksistens.

Man ser det man helst vil se

I stedet for å prøve seg på noe så komplisert, henfaller Märtha og Nordeng til magisk tenkning av et heller enfoldig slag. Som Endsjø siterer dem på i sin kronikk: «Du kan velge at verden er magisk og full av tegn og guddommelige tilfeldigheter – og plutselig er den det for deg. For oss er dette det mest magiske av alt – at slik du oppfatter verden, slik er den.» Altså er det opp til oss selv å betrakte noen fjær som tilfeldig dun eller som et bevis på at det finnes engler.

Märtha og Nordengs hang til å oppfatte verden som et magisk sted der engler gir seg til kjenne, er ukritisk og hemningsløs. For dem blir en regnbue de ser mens de kjører fra et engleseminar, til en englenes hilsen. Mens en fugleflokk plutselig danner en hjerteform, som nok en englehilsen. Tospannet insisterer så ivrig på at det *var* en hjerteform fuglene dannet, at verken dette eller regnbuen kan ha vært noe tilfeldig.

For alle oss ikke-frelste blir slike fenomener nettopp det: tilfeldigheter. Kunne vi ikke dessuten med like stor rett si at fuglene dannet en spar-form, for å bruke spillkort-terminologi? Spar ligner jo mye på hjerter opp ned. Og fugler sett mot en lys himmel blir snarere spar-sorter enn hjerter-røde, siden de da fremstår som mørkere enn bakgrunnen.

At en slik alternativ fortolkning ikke synes å ha streifet prinsessen og hennes makker, vitner om hvor forutinntatt deres oppfatning av verden – også den fysiske sansbare – er. Vi fortolker også sanseintrykk, som aldeles ikke taler for seg, slik vi naivt kan tro. Derav følger det folkelige visdomsordet at vi ser og hører det vi helst vil se og høre.

Tar vi høyde for dette, blir det påkrevet å huske at om verden *kan* oppfattes på et bestemt vis, så *må* den dermed ikke være slik. Mange andre fortolkninger er mulig. Å slutte fra kan til må har vi ingen logisk dekning for. Det er i stedet en klassisk feilslutning som det ofte syndes mot. En skråsikkerhet eller overivriighet som ser bort fra dette, innskrenker vårt indre blikk unødig mye, og blir derfor fordummende.

Vel kan vi tilgi et øyeblikks skråsikkerhet eller overivriighet, bare man deretter summer seg og innser at man ble «carried away», som det på engelsk heter. Slikt er høyst menneskelig. Men når man, som Märtha og Nordeng, er insisterende skråsikre og overivrige gjennom en hel bok, uten å flagge noen betenkeligheter ved det, blir det heller penibelt.

Jeg fristes endog til å bruke ordet suspekt, siden Märtha og Nordeng i ett øyeblikk stryker oss med hårene ved å innrømme oss full rett til å oppfatte verden på vår måte – for i neste øyeblikk å kategorisk slå fast at slik og slik bare *er* det, siden det inntrufne de refererer til, ikke kan være tilfeldig. På et høyst dogmatisk vis flettes dessuten påstander om englenes eksistens og sjelens udødelighet og universets godhet inn i deres innsmigrende kosesnakk, slik at leseren i minst mulig grad skal registrere forskjellen. Da tjener kosesnakk mest til å kamuflere hvor dogmatisk forfatterens verdensbilde faktisk er.

En skadelig innflytelse

Endsjø plasserer Märtha og Nordengs eglelære innenfor den type åndelighet som new age-bevegelsen utgjør. Der har troen på at man kan kontakte engler der vært sentral i flere tiår, samt troen på at et finnes et hemmelig religiøst univers som åpner seg for deg, bare du selv tar initiativet. Det kan så være. Uansett er dette en høyst tvilsom form for åndelighet som Märtha i kraft av sin prinsessetittel har fått profilere høylytt her til lands. Det har dessverre bidratt sterkt til å gi åndelighet i det store og hele et enda dårligere rykte enn det teologene alt har klart. Med den konsekvens at mange sekulære personer betakker seg for alt åndelig, siden tøvete, religiøse forestillinger er det siste de trenger.

Da snakker vi om en skadelig innflytelse. Det åndelige er jo en del av menneskelivet som ikke lar seg velge bort, selv om vi forsøker. Vi forholder oss alle til åndelige anliggender når vi foretar etiske, eksistensielle og estetiske overveielser. Også det vi kaller dømmekraft og personlig modning, hører til de åndelige livsområder – som dessuten er humanistiske, ved at det er disse som gjør oss til mennesker. Uten dem hadde vi bare vært artsvesener.

Vel er også religiøse forestillinger av åndelig art. Men dermed er det *ikke* slik at åndelighet må være noe religiøst. Det er bare noe teologer har innbilt oss gjennom sitt tusen år lange monopol på å håndtere åndelige spørsmål, ut fra dogmet om at all åndelighet har sitt utspring i Gud. Prinsessen føyer seg inn i denne tradisjonen med sine dogmer om gudskraft og engler og sjelens udødelighet. Det gjør det desto mer påkrevet å vise at vi ikke kan sette likhetstegn mellom religiøsitet og åndelighet. Fordi det er fullt mulig å ha et rikt, ikke-religiøst åndelig liv, der vi ikke trenger å akseptere noe transsubstansiasjonsdogme eller undere i form av fysiske englefjær eller annet som går på tvers av naturlovene.

Ikke tenk logisk!

I tillegg til å sammenflette dogmatiske, religiøse påstander og innsmigrende kosesnakk, ber Märtha og Nordeng oss om å avstå fra dagliglivets logiske tenkning, som angivelig kommer i veien for å oppnå kontakt med englene. «Ikke tenk logisk!» blir dermed en av englenes hemmeligheter (som det refereres til i boktittelen), for å formulere den med mine egne ord.

En slik kategorisk avvisning av fornuften er suspekt, også i åndelige henseender. Om teologer hevder at visse mysterier, slik som treenigheten, ikke kan forstås rasjonelt, gjelder ikke dette for all teologi. Følgelig blir det en tilsnikelse å uten videre gjøre unntaket til regelen, slik Märtha og Nordeng implisitt gjør. Jeg sier implisitt, siden de to aldri redegjør for hva de legger til grunn, men formulerer seg konsekvent omtrentlig og skyr alt problematisk. Her følger de normen i new age-litteraturen som falbys, der budskapet strømlinjeformes og forenkles for å gjøres mest mulig salgbart.

Karakteristisk nok fremstiller Märtha og Nordeng den fulle frihet fra logisk tenkning som ytterst forlokkende – på linje med å by barn på massevis av godterier og be dem glemme alt om Karius og Baktus. Universet er nemlig fullt av arbeidsledige engler (de formulerer seg faktisk slik!) som ikke vil annet enn å tjene oss mennesker, bare vi gir dem lov til det. Og som bare er godhet, og som godtar oss akkurat slik vi er. Snillere engler skal man lete lenge etter.

Denslags oser av ønsketenkning, og da av et infantilt slag. Hvilke mentalt voksne mennesker ville finne seg til rette i et åndelig slaraffenland der alt går an og alt er lov og ingenting er feil? Visst er fornuftsbasert tenkning strevsom siden den viser at alt nettopp *ikke*

går an. Både fysisk og åndelig byr verden oss motstand. Det er den vi vokser på, mens den tilværelsens uutholdelige letthet vi finner i Märtha og Nordengs univers, hadde gått oss på nervene. Der ville vi endog ha savnet det kristne helvete og strenge, formanende engler. Det var i det minste autentiske saker!

Tåkeleggingen av alle distinksjoner

Hadde Märtha og Nordeng medgitt at englelæren snarere handler om ønsketenkning enn om hva som faktisk finnes, og at englene de snakker med, kun er fantasifigurer de har utviklet en religiøs tro på, hadde det vært rene ord for penga. Men å skjelne mellom ønsketenkning og hva som faktisk er tilfelle, står dette tospannet fjernt. Tvert imot gjør de sitt ytterste for å tåkelegge forskjellen mellom en ytre, fysisk virkelighet og sjelelige tilstander. Om englene påtreffes i virkeligheten som sansbare vesener, eller som hallusinasjoner eller fantasier eller i meditasjoner – ja, dét går ut på det samme! Men når det blir irrelevant å skjelne mellom ytre virkelighet og indre sjelstilstander, hva er det vi snakker om da? Det blir høyst uklart.

Som om ikke dette var nok, kan englene manifestere seg på alle tenkelige vis, ved uavlatelig å skifte fasong. De kan fremstå helt forskjellig for deg og for meg. Og vi trenger ikke se eller høre dem. Alskens fysiske og mentale fornemmelser, som en kløe eller sitring i mellomgulvet, er også måter de gir seg til kjenne på. Men når engler ikke kan identifiseres ut fra spesifikke kjennetegn, hvordan kan vi da vite *om* vi har med noen av dem å gjøre? Eller hvilken av dem vi da skulle ha med å gjøre?

At påstanden om at engler eksisterer dermed blir helt uspesifikk og ufalsifiserbar, er en vanskelighet Märtha og Nordeng fullstendig overser. I stedet omtaler de ulike engler med den største selvfølgelighet, som om de inngikk i bekjentskapskretsen. Erkeenglene Mikael og Raziël med flere siteres utførlig, som om de var blitt intervjuet, og ett sted opplyser forfatterne at de bare har tatt med de englene som ville være med i boka! Det er da vi kan lure på om de driver gjøn med oss. Men de viser nok bare hvor mye skillet mellom fantasi og virkelighet er blitt utvisket for deres egen del – og da som et eksempel til etterfølgelse, er vi redd for.

For ytterligere å tåkelegge våre vante distinksjoner, hevder de at vi er utstyrt med «doble sanser». Lukker vi øynene og forestiller oss at vi står på en sandstrand og vasser ut i vannet og ser et skip i det fjerne – så *er* vi på denne sandstranden, *samtidig* som vi er der vi fysisk er. Da opplever vi stranden og vannet etc. med våre «doble sanser». Igjen skapes det uklarhet, her om hva som er sansning og hva som er fantasering eller innbilningskraft.

Tåkeleggingen av grunnleggende distinksjoner vi trenger for å tenke og uttrykke oss klart, også i åndelige henseender, er et gjennomgående grep i Märtha og Nordengs englelære. Det gjør den til et angrep på fornuften – og dermed på all sunn og konstruktiv åndelighet. Dét er slett ikke harmløst, og heller ikke noe rent trosspørsmål. Her er det snakk om en intellektuell uredelighet vi må slå ned på, særlig når den aktivt utbres til allmennheten.

«Virker» englelæren tross alt?

Så kan vi, slik Endsjø gjør i sin kronikk, spørre om det er så viktig om engler eksisterer eller ei, dersom troen på dem faktisk forbedrer den enkeltes tilværelse. Kan vi ikke i så fall fastslå at englelæren «virker»? Både Märtha og Nordeng har ifølge egne utsagn slitt med et dårlig selvbilde, og mener seg hjulpet av englene til å få bukt med det. I tråd med dette skriver Endsjø at vi alle har kunnet bevitne hvordan iallfall Märtha (som alltid har vært en offentlig

person) har forvandlet seg «fra en keitete og usikker skikkelse med minimal utstråling til en person som stråler av selvsikkerhet og av både indre og ytre skjønnhet». Ergo har engletroen hatt en gunstig effekt på henne, uansett om engler kan sies å finnes eller ei. Og, kunne vi tilføye, uansett hvor intellektuelt uredelig og sløvende den enn måtte være.

Vi kan ikke utelukke at engletroen har virket gunstig inn på såvel Märthas som Nordengs personlige utvikling. På den annen side har vi, ut fra den infantile ønsketenkning engletroen blottstiller, grunn til å betvile hvor gunstig deres personlige utvikling egentlig har vært. Den Märtha som stråler mot oss på avisbilder, syder vel så mye av nyfrelst eksalterthet som av sunn og harmonisk selvsikkerhet. Samt, hvis jeg skal være litt slem, av oppstemtheten til en forretningskvinne som gråter hele veien til banken av all den latterliggjøring hun utsettes for. Nå som hennes og makkerens nyeste bok har solgt for tretti millioner kroner, har hun grunn til det. Prinsesstittelen er sannelig gull verdt!

Skulle vi imidlertid, for argumentets skyld, anta at Märthas personlig utvikling har vært gunstig i de senere år, blir det like fullt tvilsomt å utrope engletroen som velegnet for personlig utvikling. At noen går fra å være ung og keitete til å bli en fornøyd person med god utstråling etter å ha fått noen flere tiår på baken, er jo ikke uvanlig. De fleste klarer dette helt uten noen engletro eller religiøs tro overhodet. Sannsynligvis hadde både Märtha og Nordeng klart å få bukt med sitt dårlige selvbilde, selv om de ikke hadde tydd til noen engletro. Vi kan meget vel anta at andre prosjekter det hadde vært nærliggende for en prinsesse å hengi seg til, som å arbeide for en god sak, ville ha gitt en like gunstig, eller bedre, uttelling.

Igjen ser vi at feilslutningen fra kan til må ligger snublende nær. Om engletroen *kan* ha bevirket prinsessens angivelig gode personlige utvikling, så *må* det ikke være slik.

Forøvrig lar det seg vanskelig gjøre å isolere én bestemt faktor i vårt liv som selve den utslagsgivende. Når noen fremhever én slik faktor som den som gjorde dem til den de nå er blitt, utviser de ikke nødvendigvis et klarsyn vi må bøye oss for. Da kan de like gjerne pleie en myte om sitt eget liv, som ikke holder vann ved et nærmere ettersyn. Den store Historien om vårt liv formes uvilkårlig av hvordan vi i ettertid helst vil fortelle den. Også her ser vi det vi helst vil se.

Antar vi like fullt at engletroen har vært avgjørende for Märthas personlige utvikling, står vi i fare for å stakkarsliggjøre henne på linje med rusmisbrukere og andre som er kommet ut å kjøre, som kaster flasker eller psykosene etter en religiøs omvendelse. At noen går rett fra å ruse seg på stoff eller alkohol til å ruse seg på Jesus, kan avgjort sies å være en gunstig forandring, både for dem selv og for samfunnet. Men stadig trenger de noe å ruse seg på – på dette dypereleggende punktet er ingenting forandret. Og dét er og blir betenkelig.

Derfor må vi kunne si at en tvangsmessig hang til rus, også i form av religiøs tro, er noe mindre attraktivt enn det å ikke måtte ruse seg for å mestre tilværelsen sånn noenlunde. De som utvikler en harmonisk selvsikkerhet og en indre og ytre skjønnhet, for å låne Endsjøes formulering, er fortrinnsvis de som ikke trenger noen tro eller livsløgn å støtte seg til som en krykke. Også av den grunn bør vi stille oss skeptisk til et forsvar av engletroen fordi den, tross alle betenkelige sider, synes å «virke» på den personlige utviklings område. Det er nemlig mye annet som virker minst like bra. Og som ikke er befengt med den infantiliserende ønsketenkning og anti-fornuft som gjennomsyrrer Märtha og Nordengs englelære – og som snarere hemmer enn fremmer en utvikling mot å bli en selvstendig, ansvarlig og voksen person.